

Eğitimin Sorgulanması İçin Öneriler

Kendini devingen biçimde var etmek isteyen toplum, eğitim düzenine sahip çıkmalı, onu sürekli olarak yeniden değerlendirebilmelidir. Eğitim elbette uzmanca bilgiler isteyen bir işleyişe sahiptir. Eğitimin değerlendirilip, geliştirilmesinde uzmanların görüşleri, çalışmaları önemlidir. Ama, toplumuna, kültürüne, yaşayışına sahip çıkmak isteyen herkes, eğitim uzmanı olsun ya da olmasın eğitim üstüne görüş geliştirmelidir. Eğitimi değerlendirmek, hayatımızı değerlendirmektir.

Geçmişimizi, geleceğimizi. Eğitimci olalım ya da

olmayalım, yaşarken hepimiz eğitiliyoruz, eğitiyoruz. Öğretiyoruz, öğreniyoruz. Kimse okulda okusun ya da okumasın, içinde bulunduğu toplumun eğitim düzeninin dışında olamaz. Öyleyse, toplumumuzdan, kendimizden, dostlarımızdan, düşmanlarımızdan bile sorumluyuz, eğitim düzenimizden de sorumluyuz. Onu değerlendirmek hakkına sahibiz. Sorumluluğumuzdur bu.

Ahmet İnam
ODTÜ, Felsefe Bölümü

HER toplumun bir eğitim düzeni vardır. Zaman içinde varlığını sürdürmek, geçmişteki değerlerini yeniden değerlendirerek geleceğe bağlamak, genç insanlara, deneyim ve bilgi birikimlerini aktarmak, onların da bu birikime katkılarını sağlamak, bu katkılarla toplumun diğer düzenlerini etkilemek, değiştirmek eğitim düzeninin işlevleri arasındadır.

Eğitim düzeni kendi haline bırakılamaz. Nedeni açık: Hayatımız kendi haline bırakılamaz. Bilgilerimiz, bilimimiz, sanatımız, kültürümüz... Değerlendirilmeli, yeniden gözden geçirilmeli, eleştirilmelidir.

Uzman dostlarımızın karşı çıkışlarına saygı duyuyorum. Uzmanlar, danışmanlarımızdır. Onlarla tartışırız, onlardan öğreniriz. Onlarla birlikte eğitim düzenimiz üstüne düşünürüz. Unutmayalım ki, eğitim kimsenin tekelinde

olamaz. Bu hayat bizim hayatımızdır. Eğitim de bizim eğitimimiz. Eğitim düzeni, toplumun diğer düzenleriyle eşgüdüm içinde yürüyecekse, bize tepeden inme, hayatımızla bir türlü bağlarını kuramadığımız malumat yüklemek yerine, içimize sindirebileceğimiz bilgi edinme yollarını gösterecekse, sesimizi dinlemelidir. Burada yeni bir terim önerisiyle geliyorum: Bundan böyle eğitime eğitişim diyelim. Eğitim karşılıklıdır; çünkü etkileşmeye, iletişime dayanır. Eğitim, Türkçemizde "eğmez" sözcüğüyle çağrışım yapıyorsa, eğitişim durumuna geldiğinde, bu, "eğme"nin, biçim vermenin karşılıklı oluşunu gösteriyor demektir. Eğitici bizi eğitir, biz de onu. Eğitişiriz birlikte.

İşte, toplumun herhangi bir bireyi olarak, hayatımız eğitim düzeninin içinden geçiyorsa, eğitiliyorsak, değerlendiriliyorsak bu süreç içinde, biz de eğitimimizi değerlendirelim. Öyle öğrenciler olalım ki öğrenirken, öğrendiklerimize katkımız olsun bizim de, öğretebileyim. Öğrenim hayatımız, "öğretişim" olsun. Bunu sınıf içindeki hayatımızdan başlayarak, okul sonrası, yaşayışımızın her aşamasında, ölünceye dek uygulamaya çalışalım: Öğrenirken, edilgin olmayalım. Değerlendirilirken. Öğretmenimizi, sınıfımızı, okulumuzu, eğitim düzenimizi değerlendirelim. Bir defalık değil. Sürekli olarak, yeniden, yeniden...

Bakın bize, farkında olarak ya da olmadan temel değerler öğretiliyor. Örneğin, büyüklere saygı, küçüklere sevgi duymamız gerektiğini, vatanımızı sevmemizi, milletimize yararlı evlatlar olmamızı... Oysa, genel ve çoğu kez belirsiz bu görüşlerde, hayatımızın daha derinlerinde yatan noktalar unutuluyor: Nasıl "saygı" duyulur? Nasıl "sevilir"? Toplumumuza "yararlı" olmak nedir? Bütün bu kavramların anlamları değişiyor. Yeniden değerlendirilmezse anlamlarını yitiriyor. Görünüşte "saygılı", görünüşte "sevgi dolu" olup da saygısız, sevgisiz yaşayabiliyoruz.

Malumat ediniyoruz. Ders kitaplarımız bunun içindir. Dünyayı, hayatımızı tanımak için gereklidir. Eğitim düzenimiz bize malumat sunarken (özellikle bilgi sözcüğünü

kullanmıyorum. Benimseyip, hayatımıza katabildiğimiz, kullandığımız, papağanı olmadığımız, gerekçelerini, kaynaklarını bir ölçüde verdiğimiz malumata bilgi diyorum), bu malumatla hayatımız arasında nasıl bir bağı varsaymaktadır? Sana şu malumatı veriyorum; çünkü bunu öğrenirsen, şunları kazanırsın diyor mu? Elbette. Ders kitapları böyle yazılıyor. Arada yazılanların, eğitimcilerce gerekçeleri veriliyor. Bu gerekçeleri biliyor muyuz? Bunlar öğrenciyi neden söylenmiyor? Ders kitaplarına ayrı bir bölüm olarak neden konulmuyor? O zaman öğrenci, eğer ilgili ve yeterli ise bu gerekçeleri eleştirmez mi? Eğitim başlamaz mı? Öğretmenine ya da kitap yazarına, "bana bunu okutuyorsunuz, okuyunca şu becerileri, alışkanlıkları, erdemleri kazanacağımı söylüyorsunuz, ama ben bunları kazanamıyorum. Özür bende mi, öğretmende mi, kitap yazarında mı, eğitim düzeninde mi?" demez mi?

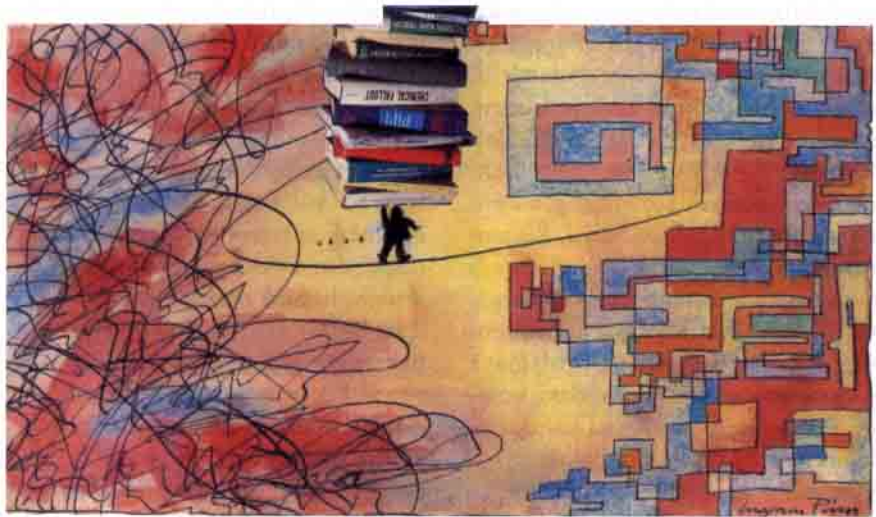
Saygıdeğer uzmanlarımız burada öğrencinin müfredat programını eleştirecek gücü olamayacağını söyleyebilirler. Müfredat programlarını, onların kitaplaştırılmasını, aktarımını yalnızca uzmanlar mı eleştirirler?

Eğitim bir cumhuriyettir; eğermenlik öğrenenler ve öğretmenler arasında paylaşılr. Eğitim kendi kendini, öğrenen, öğreten, planlayanlarla birlikte, yönetir. Onu dışardan, toplum hayatının gereksinmelerinden, beklentilerinden, geçmişteki değerlerinden kopuk ilkelere yönlendiremezsiniz. Belli bir grubun tekeli altında olamaz. Oligarşi ya da aristokrasi değildir, eğitim.

Hayatımızın hızlı değişimine yaıt verebilecek devingen yapıya sahip, kendini yenileyebilen, özürlerini, eksikliklerini saklamayan, eğitimle ilgili herkesin değerlendirmelerine, görüşlerine, tartışmalarına açık bir eğitim düzeni, hayatımızı anlamlı kılabilir. Bir parçası, bir üyesi olmaktan utanmayacağımız bir düzen. Bir düzen, diyorum. Yerleşik değerleri olan. Sürekli yenilenmenin yanı sıra, geliş güzel, keyfimizce değiştiremeyeceğimiz, yaz boz tahtası haline getirilemeyecek, temel ilkeleri olan bir düzen. Devingen bir biçimde kendini değişen dünyada, değişen görüş ve bilgilere uyarlarken, toplumun temel değerlerine, insan anlayışına, yaşama biçimine saygılı, yerleşik bir yapısı olabilen bir düzen.

İşte böyle bir düzen için sesimizi yükselteceğiz. Talep edeceğiz. Bu düzene kavuşmak için eğitim adına yapılp edilenleri, ortaya konan ürünleri değerlendireceğiz.

Bu sayfalarda, eğitimle ilgili eleştirilerini, beklentilerini, sıkıntılarını dile getirecek genç okullarla eğitim düzenimizin yeniden değerlendirilmesine ışık tutacağız. Eğitimin bir eğitim, öğrenimin bir öğretişim olduğunu göstermeye çalışacağız. Okur, eğitimin kendi kendine öğrenmeyi öğrenmek, kendini ve öğrencilerini eleştirmek olduğunu görecektir. Başta bu yazıyı yazan beni eleştirecek. Okurun bu eleştirisine olanak sağlamak için, düşündüğüm eğitim düzeninin bazı temel noktalarını anlatacağız. Eğitimin boyutlarından söz edeceğiz. Eğitim düzenimiz hangi sorulara yanıt aramalıdır,

nasıl bir dünya ve insan için insan yetiştirmelidir? Görüşlerimi söyleyeceğim. Bir tartışma açmak istiyorum. Sağlıklı eğitim için. Eğitime sahip çıkacak bir toplum için. Dünyaya sesini duyuracak geniş bilim adamları için. Teknoloji yaratacak, üretecek heyecanlı, tutkulu insanlar için.

Eğitimin Boyutları

Çok boyutlu bir düzendir eğitim. Başka türlü söylersek: Eğitimin birçok bileşeni vardır. Önemli gördüğüm bazıları tartışmaya açacağım. Sorgulamaya çalışacağım düzeni, bu boyutlarını ele alarak tanımayı deneyebiliriz.

Gençlere ulaştırılmaya çalışılacak bilgilerin teorik temellerinin göz ardı edilmemesi gerekiyor. Eğitimin ilk boyutu olan teorik ya da kuramsal boyut, dünyaya karşı bilim ve düşünce adamlarının takınması gereken bir tavır da gösteriyor. Eğitim yalnızca pratiğe, uygulamaya, sonuç getirici görgü, bilgi ve hünere yönelmemeli. Müfredat programları hazırlanırken, kitaplar yazılırken, derslerin iletişim biçimleri göz önüne alınırken, kuramsal tavır, kuramsal bakış, öğrencinin düzeyi gereği ayrıntısıyla anlatılmasa da, öğrenciye duyurulabilmeli. Öğrenci, öğrendiği bilgileri hayatına uygulamaya çalışırken, onların arkasındaki kuramı sezebilmeli. Kuramsal bakış, bakılan nesneye uzaktan, bakıştır. Yoğun, derin düşünce ile yürütülür.

Eğitim, hayat içindir, bizim hayatta karşılaştığımız, çoğu kez "somut" diye nitelendirdiğimiz sorunları çözmek içindir. Kuramın ne yararı vardır bu sorunların çözümünde? Anlatacağımız konunun yararlı, kolay anlaşılır, pratik yanlarını tartışsak, yalnızca bunları öğretsek ne olur? Önce konuyu (konunun kuramsal temellerinin olduğunu varsayıyoruz) çarpıtmış oluruz. Eksik iletmiş oluruz. "Bunlar kuramsal ayrıntılar, öğrenmeye gerek yok" dersiniz, kuramı önemseyen bir tavır, öğrenciye olumlu bir tavır olarak göstermiş olursunuz. Böyle bir düzen, yaratıcı, sorgulayıcı, bilimin temel kuramlarını kavrayabilen bilim adamları yetiştiremez. Taklitçi, uygulayıcı, kendisine verilen bilmece-leri çözen insanlar çıkar ortaya.

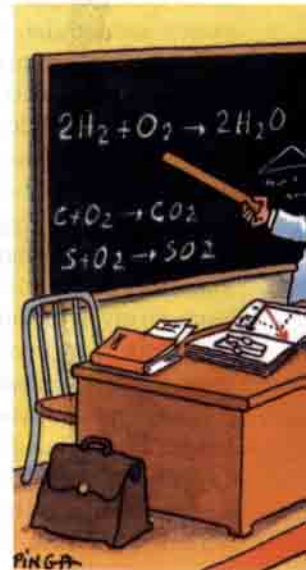
Kuramı önemseyen eğitim düzeni, derinliği olan insanların yaratılmasına katkıda bulunur.

İkinci boyut, ahlak alanındadır. Bilginin oluşumu da, aktarımı da ahlaksal bir yapı içindedir. İnsanla, toplumla, birey olarak insanların ahlaksal karakterleriyle, birbirleriyle ilişkileriyle ilgilidir. Bilgi, görgü, değerlerin genç insanlara iletimi, onlarla bu yolla kurulan iletişim belli bir ahlak anlayışı içinde gerçekleştirilmelidir. Öğrenci, öğrendiği bilgileri toplumun ortadan kaldırılması için kullanmamalıdır. Sömürüye, haksızlığa, zulme, sorumsuzluğa izin veren bir bilgilenme, düzenimizin dışında kalmalıdır. Burada, bence, eğitim düzenimizdeki yeterince tartışılmamış bir konuyu gündeme ge-

tirmekte yarar var: Bilgi ahlakı, bilim ve düşünce ahlakı, ahlak dersleri okunarak mı kazanılmalı yoksa, ahlak, bilginin aktarımında mı ortaya konmalı? Hangi konuyu öğretiyorsak, öyle bir tavırla, öylesine örnek eğiticiler olarak öğretilim ki, konunun ahlaksal boyutunu, konunun içinde görsün öğrenci yoksa, bilgilerin öğretilişi, tartışılışının dışına düşen, kendi başına bir konuymuş gibi ele alınan ahlak, "havada" kalır. Sıradan öğütler dizgesi konuymuş gibi ele alınan ahlak, "havada" kalır. Sıradan öğütler dizgesi olmanın ötesine geçemez.

Coşku boyutunu unutmayalım. Genç insan coşkuludur. Duyarlıdır. Bilgi aşktır. Aşk içinde aktarılmalı, aşk içinde tartışılmalıdır. Anlattığı konuya karşı soğuk, heyecansız öğreticiler, duyarsız, yılgın öğrenciler yok, bizim eğitim düzenimizde. Olmamalı. Bir spor karşılaşmasında, bir konserde duyulan coşku, bilgilenirken neden duyulmasın? Neden eğitim, bir eğitim haline gelirken, bir zevk olmasın? Neden ondan keyif alınmasın?

Elbette altyapının yerinde olması gerekir. Damı akan, sobası, kaloriferi yanmayan, sınıflarda, geçim derdine, can derdine düşmüş öğretmenlerden nasıl bir bilim heyecanı bekleyebiliriz ki? Eğitimin coşku boyutunun temel koşullarından biridir, toplumsal, ekonomik boyut. Toplumsal çalkantının, huzursuzluğun, ekonomik sıkıntının, eğitim düzenini tümüyle ortadan kaldırma tehlikesi vardır. Kısaca altyapısal boyut diyebileceğimiz bu özellik, eğitim düzeninin "olmazsa olmaz" koşuludur. Yeterli altyapıya sahip eğitim düzeni, "teknik" donanımına kavuşturmalıdır. Laboratuvar malzemeleri, gerekli araç gereç, bilgisayarlar ve diğer elektronik olanaklar

ve bunlarla öğrenen, bunları kullanabilip, bilgiye erişebilen insanlara yer veren eğitim düzeninin, teknik, teknolojik boyutunun olduğunu söyleyebiliriz. Öyleyse, teknik olanaklarla, yeterli toplumsal, ekonomik desteğe sahip, toplumuna, kültürüne, tüm insanlığa ve öğrendiği bilgiye karşı sorumluluğu olan, öğrendiklerine yalnızca pratik çıkar amacıyla değil de kuramsal kaygıyla da bakabilen öğrenci, öğretmen, eğitimcilerin oluşturduğu eğitim düzenini arıyoruz.

Bu nitelikleri tamamlayacak boyutlardan biri de, eğitimin tarih boyutudur. Her eğitim düzeninin, içinde yer aldığı kültürle birlikte, bir geleneği vardır. Düzen, bu geçmiş yorumlayabilmeli, şimdiki hayatımıza, düşünce, düşünme biçimlerimize ulaştırabilmelidir.

Bu geçmiş, canlı, yaratıcı bir gelecek beklentisiyle birlikte gitmelidir. Gelecek boyutu, şimdi ve geçmişle birleşerek üç boyutlu bir zaman anlayışıyla zenginleştirilmelidir. Umut vermelidir, bir eğitim düzeni, genç insanın neyi umacağı, gelecekte ne bekleyeceği konusunda, ışık tutmalıdır ona.

Bilgiyi öyle aktarmalıyız ki, eğitim öyle yürütülmelidir ki, eğitimciler (öğrenciler ve öğretmenler, uzmanlar...) yaşama sevinci duymalıdır yaptıklarından. Geçmiş yeniden gözden geçirilip, gelecekle olan bağı kurulmalıdır. İnsan zenginleşmeli, yılgınlığını, karamsarlığını atmalı, bilginin coşkusunu yaşamalıdır. Düzenin kuramsal

boyutunu anlatırken, pratiğe bağlanıp kalma tehlikesinden söz etmiştik. Bilgi, diploma almak, ün sahibi, ünvan taşıyıcısı olmak için edinilmemelidir. Bilgi, kültürümüzün son derece gereksinim duyduğu "iç insanın" doğmasına yardımcı olmalıdır. "İç insan" değerler yaşayan insandır. Salt çıkarlarını gözetken, insanları "dış"tan, toplumsal, ekonomik konumlarına göre ele alan biri değildir. Gönül zenginliğine erişmiş, bilgisiyle aklını, duygularını birleştirmiş, bütünleştirmiş biridir. İlişki kurduğu insanları, çıkarlarına hizmet eden varlıklar olarak görmez. Eğitim düzeninin "iç insan"ı hedefleyen bu boyutunu başka yazılarımda, daha ayrıntılı tartışmak üzere burada kesiyorum. Eğitimin ne kadar da çok boyutu varmış diyen okuru umarım sıkıyordumdur. Kutuyu açtıkça yeni

kutular çıkıyor. Eğitimin iletişim boyutu var bir de. Kendini anlatmayı, başkalarını dinlemeyi, söylemeyi, söyleşmeyi bilen, eleştiri cesaretine sahip, aldığı eleştirilerle kızgınlığı, yılgınlığa kapılmayan, muhabbet insanı yetiştirmeyi amaçlayan boyutu. Sohbetin, salt konuşmanın, dinlemenin tadını almış, birbirlerini bir araç gibi kullanmayan, anlamaya, anlatmaya, anlaşmaya yetkin insanların oluşturduğu toplumun kurulmasını sağlayan bir eğitim düzeni. Unutmayalım ama: İletişime hazır olma, bir boyun eğme tavrını gerektirmez. Sağlıklı iletişim, sömürmeye, sömürülmeye izin vermez. Başkalarını anlamaya çalışma, onların düşüncelerini kabul etme anlamına da gelmez. Anlarını, ama kabul etmeyebilirim. Tartışabilirim. Yoksa gelişme olmaz. Değişme gerçekleşmez. Anlama, arniyeti, kandırmayı, propogandayı sezdirir. Gönül açıklığını sağlayabilir.

Gelelim son boyuta: Eğitimin önemsenmemiş, en can alıcı boyutlarından birinden söz edeceğim. Mizahtan. Mizah eğitimi diri tutar. Eğitime can katar. Mizah duygusu olan eğitimciler kendi özür ve eksikliklerini belirler. Araştırmanın, bilgilenmenin, yaratıcı olmanın gülümsemeden, gülmeden geçtiğini anlamışlardır. Hiçbir bilgi, ne denli karmaşık, soyut olursa olsun mizahtan uzak değildir. Zorluk, bu mizah ögesini yakalayabilmektedir. Yakalandığında, en çetin bir bilgi sorunu bize yaklaşır. Bir parçamız olur. Belki ders kitapları sıkıcılıklarını karikatürlerle, ince esprilerle ortadan kaldırılabilirler. Burada mizahın dozunu ayarlayabilmek önemlidir.

Eğitim düzeni mizah duygumuzu öldürmemelidir. İnsanın en önemli yanındır, çünkü. Umutsuzluklarımızdan, sıkıntılarımızdan arınmadır. Çaresizliğimizin yaşamı sevinciyle birleşebilmesidir. Bu yazımda dile getireceğim boyutlar bu kadar. Sizler de eğitimin yeni boyutlarını keşfedin. Nasıl bir eğitim düzeni içinde olmak istediğinizi söyleyin. Talep edin. Eğitimcilerin tümü, öğretmen de olsalar, sonunda talebedirler çünkü.

